

Грибан В.Г.

доктор біологічних наук, професор,
заслужений працівник народної освіти України,
академік Академії наук вищої школи України
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

УДК 349.2

ОХОРОНА ПРАЦІ ТА СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ УКРАЇНИ

Розглянуто окремі питання щодо охорони праці поліцейських України та їх соціальний захист на державному рівні, зроблені відповідні висновки та пропозиції.

Ключові слова: Охорона праці, соціальний захист, поліцейські, правоохоронці, Національна поліція, злочинність, екстремальні умови, право на життя, Конституція України, закони, підвищений ризик та небезпека, шкідливі та небезпечні умови, пільги.

Постановка проблеми. Визнаючи людину як найвищу соціальну цінність, міжнародне співтовариство приділяє значну увагу процесу нормативного закріплення та захисту соціально-економічних і соціально-культурних прав людини та громадянина. Демократизації процесу, пов'язаного з проголошенням і захистом прав людини, значною мірою сприяло прийняття низки міжнародних документів щодо закріплення правової регламентації та розробки механізму міжнародного захисту прав людини у державах, які підписали відповідні міжнародні документи [12]. Серед таких найважливіших документів, що регламентують соціальний захист людини і які ратифіковані Верховною Радою України – Загальна декларація прав людини, Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права [5], Паризька хартія для нової Європи ОБСЄ; Хартія, Міжнародний документ від 21.11.1990 р. [6].

Згідно зі ст. 22 Загальної декларації прав людини, кожна людина, як член суспільства, має право на соціальне забезпечення і на здійснення необхідних для підтримки її гідності та розвитку її особи прав у економічній, соціальній та культурних сферах за допомогою національного законодавства і міжнародного співробітництва та відповідно до структури та ресурсів кожної держави. Як член Ради Європи, Україна, відповідно до Паризької хартії, взяла на себе обов'язки приєднатися до міжнародних стандартів у галузі прав людини, створити внутрішньодержавні гарантії їх здійснення [8]. Але незважаючи на те, що в нашій країні приділяється увага питанням охорони життя і здоров'я своїх громадян, створенню безпечних умов праці, кількість нещасних випадків, що трапляються на виробництві або під час виконання службових обов'язків, залишається дуже великою. Так, на виробництві щоденно травмуються в середньому 160 осіб, з них понад 20 стають інвалідами, а 4–5

– гинуть. Серед правоохоронців за період з 1996 по 2000 рік загинули при виконанні службових обов'язків 309 осіб (у тому числі безпосередньо при виконанні обов'язків по охороні правопорядку та боротьбі зі злочинністю), травмування при виконанні службових обов'язків становить до 300 випадків на рік [12], а травми зі смертельними наслідками – від 20 до 45 осіб.

Мета. Тому постановка питань з охорони праці та соціального захисту працівників Національної поліції є актуальною, а вирішення їх дасть можливість суттєво підвищити рівень адміністративно-поліцейської діяльності держави [10].

Виклад основного матеріалу. Діяльність працівників Національної поліції щодо охорони громадського порядку, забезпечення громадської безпеки і боротьби зі злочинністю має різнобічний, багатогранний характер. Здебільшого вона не є прогнозованою та передбачуваною і залежить від екстремальних умов, які можуть виникнути як на окремих об'єктах, у населених пунктах, так і під час припинення конкретних правопорушень. Особливо це є характерним для теперішнього довготривалого небезпечного періоду, пов'язаного з соціально-політичною надзвичайною ситуацією 2013–2014 років, антитерористичними діями на Донбасі, значним обсягом корупції, які негативно вплинули на ефективність роботи державних інституцій України, призвели до загострення економічної кризи, зростання злочинності в її найбільш агресивних формах. Про це свідчить напад на поліцейських озброєних злочинців у Дніпрі, Київській області та в інших населених пунктах України.

Право на життя і діяльність в умовах, що відповідають вимогам безпеки праці, право на охорону здоров'я та медичну допомогу надано працівникам Національної поліції (як і усім громадянам) Конституцією України [1] та законами України [2; 3; 4].

Згідно зі ст. 3 Конституції України, людина, її життя й здоров'я, честь та гідність, недоторканність і безпека є найважливішою соціальною цінністю.

Закон України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» встановлює систему особливих заходів державного захисту працівників суду і правоохоронних органів від перешкоджання виконанню покладених на них законом обов'язків і здійсненню наданих прав, а так само від посягань на життя, здоров'я, житло і майно зазначених осіб та їх близьких родичів у зв'язку із службовою діяльністю цих працівників.

Законом України «Про Національну поліцію» законодавчо закріплено гарантії безпеки поліцейських та механізми реалізації цих гарантій, що дозволяє максимально зменшити ризик настання небажаних наслідків. На жаль, підвищені ризик та небезпека є невід'ємними складовими професійної діяльності працівників цієї професії [13].

У концепції ООН «Про сталий людський розвиток» безпека праці розглядається як одна з базових потреб людини.

Охорона праці – це система правових соціально-економічних, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних та лікувально-профілактичних заходів та засобів, спрямованих на збереження життя, здоров'я та працездатності людини у процесі її трудової діяльності [9]. Розглянемо наскільки це визна-

чення відповідає вимогам охорони праці поліцейських Національної поліції України.

Згідно зі ст. 59 Закону України «Про Національну поліцію», служба в поліції є державною службою особливого характеру, яка є професійною діяльністю поліцейських з виконання покладених на поліцію повноважень. У ст. 2 цього Закону зазначено, що одними із головних завдань, які ставляться перед працівниками поліції України, є охорона прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, розкриття та розслідування злочинів, пов'язаних з посяганням на суспільний лад України, його політичну й економічну систему, а також інше суспільно небезпечне діяння, яке посягає на правопорядок. З аналізу цих завдань випливає висновок, що поліція України, як орган виконавчої влади, виконує дуже важливу і вкрай необхідну функцію, від виконання якої значною мірою залежить авторитет держави і власне поліції як на внутрішньому, так і на міжнародному рівнях.

Панує думка, що, вступаючи на службу до Національної поліції України, людина добровільно обмежує свої конституційні права. Але ця думка, на наш погляд, є хибною, так як вступаючи на службу, поліцейські, працівники податкової служби, ДСНС та інших служб, де це передбачено, приймають присягу, а у своїй діяльності керуються в першу чергу відповідними законами (ніхто не має права покласти на поліцейського виконання обов'язків, не визначених законом), а Закони України ґрунтуються на конституційних засадах, тому поліцейські не позбавлені жодних конституційних прав, але законодавчо мають певні обмеження, які стають перепорою при виконанні ними службових обов'язків. Це пов'язано не з обмеженням конституційних прав, а з проявом небезпеки. На поліцейських поширюються обмеження, визначені Законом України «Про запобігання корупції», наприклад, поліцейський не може під час проходження служби займатися іншою оплачуваною діяльністю, крім науково-педагогічної, наукової або творчої. І це зрозуміло, він мусить бути матеріально незалежним від будь-кого, щоб чесно і добросовісно виконувати свої обов'язки. Інший приклад, в органах (закладах, установах) поліції з метою захисту трудових, соціально-економічних прав та інтересів поліцейських відповідно до вимог законодавства можуть утворюватися професійні спілки. Обмеження прав професійних спілок поліцейських порівняно з іншими професійними спілками, як правило, не допускається, проте, враховуючи особливий статус Національної поліції України, професійним спілкам працівників поліції та їх членам заборонено організовувати страйки або брати в них участь.

Поліцейські, керуючись уставом та відомчим законом, повинні відповідним чином діяти або мати право виконувати інколи дії, які не характерні для цивільних осіб. Наприклад, поліцейський на усій території України незалежно від посади, яку він займає, місцезнаходження і часу доби в разі звернення до нього будь-якої особи із заявою чи повідомленням про події, що загрожують особистій чи публічній безпеці, або в разі безпосереднього виявлення таких подій, зобов'язаний вжити необхідних заходів з метою ря-

тування людей, надання допомоги особам, які її потребують.

Тому, на відміну від працівників, зайнятих у народному господарстві, до працівників поліції України ставляться підвищені вимоги. Це, насамперед, чітко визначені вікові критерії – на службу до поліції можуть прийматися за конкурсом молоді люди, які досягли 18-річного віку. Законом передбачено й інші суворі вимоги до претендентів: високі моральні якості, відсутність судимості, належний рівень стану здоров'я та фізичної підготовки, наявність середньої або вищої освіти. До цього слід було б додати наявність направлення або позитивної характеристики трудового колективу з місця роботи або навчання.

Враховуючи небезпечний вид діяльності, ненормований робочий день, зміни фізичного та психічного стану у процесі служби, Законом передбачено пільги для поліцейських: житлове та медичне забезпечення, термін вислуги, вік виходу на пенсію тощо. На жаль, Законом не передбачено пільги для працівників поліції за роботу у шкідливих і важких умовах праці: додаткові відпустки, надбавка до посадового окладу, що, на нашу думку, є обмеженням їх прав. Так, для працівників метрополітену передбачено законодавством додаткову оплату праці, додаткову відпустку, а для поліцейських, які працюють у тих самих умовах під землею – цього немає [11].

У Законі передбачено заходи щодо охорони праці жінок, які працюють полецейськими, зокрема ст. 65 заборонено переміщення поліцейських жіночої статі за ініціативою керівника відповідного органу (установи, закладу) поліції на посади, нижчі ніж та, яку вони займали, з мотивів, пов'язаних із вагітністю, наявністю дітей віком до трьох років (до шести років – за медичними показниками), або у зв'язку з тим, що вони є самотніми матерями та мають дітей віком до чотирнадцяти років чи дітей-інвалідів. Аналогічним чином законодавчо регулюється праця вагітних жінок і жінок, які мають неповнолітніх дітей, і які працюють за наймом у різних сферах виробництва, науки, освіти, культури тощо (ст.184 КЗпП).

Главою XII КЗпП передбачено цілий ряд обмежень щодо праці жінок, спрямованих на захист їх життя та здоров'я, зокрема, забороняється застосування праці жінок на важких роботах і на роботах із шкідливими або небезпечними умовами праці, залучення жінок до підіймання і переміщення речей, маса яких перевищує встановлені для них граничні норми. На теперішній час значна кількість жінок навчається у відповідних навчальних закладах МВС України, щоб стати поліцейським, а також працює у цій системі. У період служби їм приходиться виконувати і ті роботи, які загальнодержавним Законом (КЗпП) заборонено, проте в Законі України «Про Національну поліцію» з цього приводу нічого не сказано.

Є питання і стосовно відпусток для педагогічних, науково-педагогічних працівників та працівників науки, які є поліцейськими і працюють у вищих закладах освіти, які готують кадри для поліції України. Наприклад, Законом передбачено основну оплачувану відпустку – тридцять календарних днів і додаткову – за кожен повний календарний рік служби в поліції після досягнення п'ятирічного стажу служби надається один календа-

рний день додаткової оплачуваної відпустки, але не більше п'ятнадцяти календарних днів за увесь період праці.

Таким чином, після 20-річного стажу роботи в поліції загальна відпустка поліцейського за повний календарний рік становить 45 календарних днів, у той час як для цивільних осіб цієї самої категорії вона складає 56 календарних днів, що, на нашу думку, суттєво обмежує права зазначених категорій працівників поліції, адже їх діяльність за своєю сутністю є освітньою чи науковою, а тому термін їхньої відпустки повинен регулюватися відповідно до Постанови Кабміну України від 14.1V.1997 р. № 346.

Можна погодитися з думкою про те [11], що держава внаслідок зростання корумпованості та криміналізації суспільства потребує відданих їй правоохоронців, але беручи до уваги стан їх соціально-економічного захисту, можна казати про те, що держава сама не бажає створити реально діючий правозахисний механізм, котрий ґрунтувався б не тільки на правовій базі, яка теж недосконала, а й на сумлінній роботі правоохоронних органів держави, а саме органів Національної поліції. Короче кажучи, потрібно вдосконалювати правову базу, якою би гарантувався високий рівень охорони праці поліцейських.

На нашу думку, не все враховано законодавчо щодо соціально-економічного захисту працівників поліції. Автори Закону України «Про Національну поліцію України» підійшли зважено до розгляду 97 ст. про відшкодування матеріальних збитків сім'ям загиблих поліцейських незалежно від військового звання та посади, але не врахували такий фактор, як наявність у загиблого дітей та інших осіб, годувальником яких він був. Подібна практика мала місце у нас тривалий час у цивільних галузях виробництва, але чомусь і там вирішили оцінити компенсацію при загибелі працівника при виконанні службових обов'язків без урахування сімейного стану. Можливо, це пов'язано з економічною кризою в державі, але на людському горі не слід економити.

Відповідно до ст. 3 Конституції України, людина, її життя й здоров'я є найвищою соціальною цінністю. Проте у Законах України «Про Національну поліцію України» і «Про обов'язкове соціальне страхування працівників від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які призвели до втрати працездатності» життя людини оцінюється по-різному. Наприклад, при загибелі поліцейського розмір одноразової грошової допомоги особам, які за цим Законом мають право на її отримання, становить 500, а при загибелі робочого лише 200 розмірів прожиткового мінімуму, визначеного законом для працездатних осіб.

Ці розбіжності між законами мають місце також і на випадок травмування людини, що є грубим порушенням прав людини. Не може бути оцінено життя поліцейського вище у порівнянні з життям фахівця на виробництві, якщо і той і інший чесно працював і загинув під час виконання службових обов'язків.

Не менш вагомим чинником добросовісного виконання поліцейськими своїх службових обов'язків є фінансово-матеріальне їх забезпечення. Поліцейські отримують грошове забезпечення, розмір якого визначається залежно від

посади, спеціального звання, строку служби в поліції, інтенсивності та умов служби, кваліфікації, наявності наукового ступеня або вченого звання, але механізм оплати праці чітко не сформований, не зрозуміло, що є орієнтиром. У цьому плані заслуговує на увагу ч. 3 ст. 81 «Заробітна плата прокурора» Закону України «Про прокуратуру», яка прив'язує заробітну плату цих фахівців до розміру мінімальної заробітної плати в державі [7]. Слід також наголосити на тому, що середня зарплата рядового поліцейського становить приблизно 320 американських доларів, у той час як у Державі Ізраїль середня зарплата поліцейського становить 5 тисяч американських доларів, а під час відпустки додатково виділяється на оздоровлення 1 тисяча доларів. Передбачено й інші фінансово-матеріальні заохочення [14]. Все це забезпечує самовіддану, чесну і добросовісну роботу цієї служби Ізраїлю, до чого повинна прагнути і наша держава. Вільна людина – це фінансово-матеріально незалежна людина. Такий статус повинен мати і поліцейський України, який буде служити лише суспільству і захищати його права.

Підбиваючи підсумки зазначеному, можна зробити **висновок**, що до Закону України «Про Національну поліцію», на нашу думку, є питання, над якими потрібно працювати, щоб створити реально діючий правозахистний механізм щодо охорони праці та соціального захисту поліцейських, котрий міцно ґрунтувався б на правовій базі і забезпечував би їх сумлінну роботу.

Бібліографічні посилання

1. Конституція України: прийнята на 5-й сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року // ВВР України. – 1996. – № 30. – С.141.
2. Про охорону праці : Закон України, викладений у редакції 2016 року.
3. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів : Закон України, редакція станом на 01.03.2016.
4. Про Національну поліцію України : Закон України від 02.07.2015.
5. Общая декларация прав человека. Действующее международное право : в 3-х т. / сост. Ю.М. Колосов, З.С. Кривчикова. – М., 1999. – Т. 2. – 832 с.
6. Паризька Хартія для нової Європи ОБСЄ; Хартія, Міжнародний документ від 21.11.1990 р.
7. Боняк В. О. Національне законодавство про поліцію: до питання вдосконалення / В.О. Боняк // Світовий досвід підготовки кадрів поліції та його впровадження в Україні : матеріали МНПК, присвяченої 50-річчю ДДУВС (17 березня 2016 року). – Дніпропетровськ : Ліра ЛТД, 2016. – С. 73–76.
8. Глуховеря В. А. Міжнародні стандарти та зарубіжний досвід діяльності патрульної поліції і напрямки їх впровадження в Україні / В.А. Глуховеря // Світовий досвід підготовки кадрів поліції та його впровадження в Україні : матеріали МНПК, присвяченої 50-річчю ДДУВС (17 березня 2016 року). – Дніпропетровськ : Ліра ЛТД, 2016. – С. 24–28.
9. Грибан В.Г. Охорона праці в органах внутрішніх справ : підручник для курс. і студ. вищ. навч. закл. / В. Г. Грибан, О. В. Негодченко. – Дніпро : ДДУВС, 2016. – 248 с.
10. Лошицький М.В. Теоретико-правові засади адміністративно-поліцейської діяльності держави : монографія / М.В. Лошицький. – К., 2013.
11. Межевська Л. В. Працівники Національної поліції України як учасники трудових правовідносин / Л.В. Межевська // Світовий досвід підготовки кадрів поліції та його впровадження в Україні : матеріали МНПК, присвяченої 50-річчю ДДУВС (17 березня 2016 року). – Дніпропетровськ : Ліра ЛТД, 2016. – С. 384–387.
12. Мельник К. Ю. Проблеми соціального захисту працівників органів внутрішніх справ України / К.Ю. Мельник // Право і безпека. – 2002. – № 2. – С. 97–101.
13. Михайлова Ю. О. Міністерство внутрішніх справ України як суб'єкт забезпе-

чення безпеки життєдіяльності персоналу органів внутрішніх справ / Ю.О. Михайлова // Форум права. – 2011. – № 2. – С. 618–623.

14. Серета В. В. Досвід діяльності підрозділів поліції Держави Ізраїль у налагодженні взаємодії з громадськістю / В.В. Серета // Світовий досвід підготовки кадрів поліції та його впровадження в Україні : матеріали МНПК, присвяченої 50-річчю ДДУВС (17 березня 2016 року). – Дніпропетровськ : Ліра ЛТД, 2016. – С. 31–34.

Грибан В.Г. Охрана труда и социальная защита полицейских Украины. Рассмотрены отдельные вопросы по охране труда полицейских Украины и их социальную защиту на государственном уровне, сделаны соответствующие выводы и предложения.

Ключевые слова: охрана труда, социальная защита, полицейский, правоохранители, Национальная полиция, преступность, экстремальные условия, право на жизнь, Конституция Украины, законы, повышенный риск, вредные и опасные условия, льготы.

Hryban V.H. Labour safety an social security of Ukrainian police officers. Several questions about health and safety police of Ukraine and social protection at the state level made appropriate conclusions and suggestions.

Keywords: labour safety, social security, police officer, law-enforcement officer, National Police, crime, extreme conditions, right to life, Constitution of Ukraine, laws, increased risk harmful and dangerous conditions, benefits.

Надійшла до редакції 27.01.2017

Каблуков А.О.

кандидат технічних наук, доцент,
(Запорізький державний медичний університет)

Мирошніченко В.О.

кандидат технічних наук, доцент
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

Страхова О.П.

викладач
(Запорізький державний медичний університет)

УДК 351.7

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ЗАОЧНОГО НАВЧАННЯ У ВНЗ МВС УКРАЇНИ

Розглянуто питання необхідності широкого впровадження в заочну форму навчання дистанційної складової на базі сучасних інформаційних технологій. Представлений короткий аналіз існуючих основних освітніх ініціатив ведучих компаній за дистанційною електронною формою навчання. Матеріали статті дозволяють зробити усвідомлений вибір освітніх сервісів і здійснити конкретні кроки по їх впровадженню в навчальний процес. Використання сучасних інформаційних і телекомунікаційних технологій в навчальному